

Acties en reacties van geweldslachtoffers; enige uitkomsten van een victimologisch onderzoek

door Mr. A. G. Dümig en Mr. J. J. M. van Dijk*

Inleiding

De opmerking dat criminologen teveel aandacht besteden aan de daders van misdrijven en te weinig aan de slachtoffers is zo langzamerhand een cliché geworden. Toch steekt er veel waars in deze opmerking. Zowel om theoretische als praktische redenen is het van groot belang te weten wie de slachtoffers zijn en welke rol zij spelen bij de totstandkoming van delicten. Hierover is nog maar weinig bekend. Onvoldoende onderzocht is ook wat het slachtofferschap van misdrijven inhoudt en welke verwachtingen de slachtoffers hebben t.a.v. de strafrechtspiegeling. Een aantal van deze vraagpunten met betrekking tot de slachtoffers van agressieve criminaliteit vormde het onderwerp van ons onderzoek.

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Onze onderzoeksgroep bestond uit alle slachtoffers van de geweldsdelicten¹ waarvoor door de politiecorpsen te Arnhem en Nijmegen in de periode van juni 1973 t/m februari 1974 proces-verbaal werd opgemaakt (N = 296). Over deze 296 slachtoffers werden gegevens verzameld d.m.v. een inhoudsanalyse van genoemde processen-verbaal.² Daarnaast werden gegevens verzameld d.m.v. vraaggesprekken met de slachtoffers zelf. Omdat wij de interviews maximaal twee weken nadat het feit was gepleegd, wilden afnemen, namen wij gedurende genoemde periode één keer per week uit de dagrapporten van beide politiecorpsen de adressen over van alle geweldslachtoffers.³ Op deze manier slaagden wij erin om aan tweehonderdenzeven (207) slachtoffers binnen de gestelde tijdslimiet een interview af te nemen.⁴ De door ons geïnterviewde slachtoffers zijn vrijwel zeker representatief voor de gekozen onderzoeksgroep. De omstandigheid dat wij slechts een deel van de onderzoeksgroep hebben geïnterviewd werd veroorzaakt door de organisatorische onmogelijkheid om alle slachtoffers tijdig te bereiken. Slechts in 6 % van de gevallen kon of wilde een door ons benaderd slachtoffer zich niet laten interviewen. Een vergelijking van de over alle slachtoffers verzamelde dossiergegevens bracht dan ook geen verschillen aan het licht tussen de geïnterviewde en de niet-geïnterviewde slachtoffers.

Uiteraard kunnen onze gegevens in principe niet gegeneraliseerd worden naar omvattender onderzoeksgroepen, zoals bijvoorbeeld de slachtoffers van alle in 1973 in Nederland gepleegde geweldsdelicten. De mogelijkheid bestaat immers dat de agressieve criminaliteit en/of de slachtoffers daarvan in Arnhem en Nijmegen afwijkende kenmerken vertonen. Op een aantal punten konden wij echter onze dossiergegevens vergelijken met identieke gegevens over slachtoffers van elders in Nederland gepleegde geweldsdelic-

* Medewerkster resp. medewerker Criminologisch Instituut K.U. Nijmegen.

ten (Buikhuisen e.a. 1971; CBS 1973/74). Over het algemeen viel een grote mate van overeenkomst te constateren. Op grond hiervan zijn wij van mening dat aan onze gegevens meer dan alleen lokale betekenis kan worden toegekend.

Slachtoffers, daders en hun interacties

De onderzochte groep slachtoffers van geweldsdelicten gaf allerminst een doorsnede te zien van de bevolking. In 71 % van de gevallen was een man het slachtoffer (verwachting ⁵ 49 %). Zevenenveertig procent van de slachtoffers behoorde tot de leeftijdsklasse 10 t/m 24 jaar (verwachting 28 %), terwijl slechts 13 % ouder was dan 44 jaar (verwachting 31 %). Ook de verdeling van de slachtoffers over de verschillende sociaal-economische statusgroepen gaf een sterk afwijkend beeld te zien. Tot de twee hoogste statusgroepen behoorde slechts 5 % van de slachtoffers (verwachting 11 %) tot de twee middengroepen 39 % (verwachting 54 %) en tot de laagste twee groepen 56 % (verwachting 35 %).

Op grond van bovenstaande gegevens zou men het gemiddelde slachtoffer van een geregistreerd geweldsdelict kunnen schetsen als een adolescent van het mannelijke geslacht uit de arbeidersklasse. Dit profiel komt geheel overeen met het bekende daderprofiel. Ook bij de daders van de door ons onderzochte geweldsdelicten waren de jonge arbeiders weer sterk oververtegenwoordigd. Vrouwen waren slechts verantwoordelijk voor 4 % van de onderzochte delicten.

Tussen de leeftijd van de dader en de leeftijd van het slachtoffer vonden wij een duidelijk, positief verband ($\tau B = 0.32$; $p = 0.0000$). Ook tussen de sociaal-economische status van de dader en de sociaal-economische status van het slachtoffer bleek een positieve samenhang te bestaan ($\tau B = 0.19$; $p = 0.0000$). Wanneer dader en slachtoffer niet uit hetzelfde milieu kwamen, bleek het vrijwel altijd te gaan om een jeugdige dader uit één der laagste milieus, die een geweldsdelict had gepleegd tegen een hem onbekend, eveneens jeugdig slachtoffer uit één der middengroepen.

Eén categorie geweldsdelicten vormt hierop een uitzondering. Wanneer bij een geweldsdelict burens betrokken waren, bleek de dader vaak tot een veel hogere of lagere milieugroep te behoren dan het slachtoffer. Deze zogenaamde burenruzies vormden de enige delictskategorie waarbinnen wij een, zij het zeer zwak, *negatief* verband aantroffen tussen het sociaal-economische niveau van de dader en het slachtoffer. Een aanwijzing dat bij heftige burenruzies niet zelden milieoverschillen een rol spelen.

Dader en slachtoffer waren in 15 % van de gevallen familieleden ⁶ van elkaar, in 13 % kennissen en in 12 % burens. Achttien procent van de daders en slachtoffers stond in een zakelijke relatie tot elkaar (slachtoffers: agen-

ten, winkeliers, portiers e.d.). In 39 % van de gevallen bestond er tussen dader en slachtoffer geen enkele relatie. Dit laatste type delict bleek meestal te zijn gepleegd door jeugdige daders (64 % was jonger dan 25 jaar). Ook de slachtoffers ervan waren meestal vrij jong (60 % was jonger dan 25 jaar). De vrouwelijke slachtoffers bleken veel minder vaak door een vreemde te zijn mishandeld dan mannen (24 % tegen 44 %).

Aan veel van de delicten was een voorgeschiedenis voorafgegaan, waarin het slachtoffer een actieve rol had gespeeld. In 45 % van de gevallen waren er aanwijzingen dat het slachtoffer op de één of andere manier aanleiding had gegeven tot het plegen van een geweldsdelict. In 33 % van de gevallen was er volgens de dader sprake geweest van fysieke of verbale provocatie door het slachtoffer (in ruim de helft van deze gevallen gaf het slachtoffer dit ook zelf toe).

Een victimologische studie waarin alleen aandacht wordt besteed aan het gedrag van de slachtoffers, zou even beperkt zijn als de klassieke dadergerichte onderzoeken. Wij hebben daarom een poging ondernomen om de geweldsdelicten en hun voorgeschiedenis te typeren op basis van het gedrag van beide partijen. De verdeling over deze typologie⁶ was als volgt: lang conflict zonder provocatie 17 %; lang conflict met provocatie 16 %; kort conflict zonder provocatie 9 %; kort conflict met provocatie 8 %; provocatie zonder conflict 8 %; niet-verwijtbare provocatie 10 %; zinloos geweld 25 %.

Het gebruik van alcohol speelt een grote rol bij de totstandkoming van geweldsdelicten. Bijna de helft van alle daders en een derde deel van de slachtoffers bleek op het moment dat het delict werd gepleegd alcoholhoudende dranken te hebben genuttigd. Vooral de zogenaamde zinloze geweldsdelicten waren vaak gepleegd door daders die gedronken hadden (60 %).

Materiële gevolgen van het delict voor het slachtoffer

Het belangrijkste, materiële gevolg van een geweldsdelict voor het slachtoffer is doorgaans het door hem opgelopen letsel. In 28 % van de gevallen had het slachtoffer geen zichtbaar letsel (hoogstens enkele dagen een pijnlijke plek) en in 29 % zichtbaar letsel dat niet behandeld hoefde te worden. In 27 % van de gevallen was een eenmalige EHBO of doktersbehandeling nodig, terwijl 5 % van de slachtoffers zich meermalen moest laten behandelen. Elf procent van de slachtoffers tenslotte moest ten gevolge van het delict in het ziekenhuis worden opgenomen.

De kosten die waren verbonden aan de behandeling van het letsel waren vrijwel altijd gedekt door de één of andere verzekering. In 40 % van de gevallen had het slachtoffer (ook nog) schade opgelopen aan kleren of andere goederen. De mediaan van de financiële schade lag bij f 50,—. Scha-

deposten van meer dan f 100,— waren echter geen uitzondering (32 %). Bijna de helft van de slachtoffers met zo'n schadepost verwachtte dat deze schade op geen enkele wijze vergoed zou worden. Op het tijdstip dat de interviews werden afgenomen, hadden slechts zes daders aangeboden de schade te vergoeden.

Tussen het sociaal-economische niveau van het slachtoffer en de ernst van het letsel vonden wij een negatieve samenhang ($\tau B = 0.12$; $p = 0.006$). Slachtoffers uit de hogere milieus lopen naar verhouding zelden zeer ernstig letsel op.

Tussen de aard van de dader-slachtoffer-verhouding en de ernst van het letsel vonden wij geen rechtlijnig verband. De echtgenotes hadden naar verhouding weinig ernstig letsel opgelopen. De overige familieleden en de burens daarentegen hadden het vaakst ernstig letsel opgelopen (één of meermalen behandeling of ziekenhuisopname 57 %; verwachting 42 %). Tussen de delicten tegen vreemde slachtoffers en de typische relatiedelicten gezamenlijk (familieleden, kennissen, burens) bleken nauwelijks verschillen te bestaan wat betreft de ernst van het letsel.

Een positief verband vonden wij tussen de mate waarin het slachtoffer zelf op de één of andere manier aanleiding had gegeven tot het delict en de ernst van het letsel ($\tau B = 0.16$; $p = 0.0001$). Dit positieve verband blijkt ook uit de vergelijking tussen de delictstypen (lang) conflict met provocatie en (lang) conflict zonder provocatie (zeer ernstig letsel respectievelijk 25 % en 16 %).

De eerste verklaring voor de positieve relatie tussen provocatie en ernstig letsel is dat provocaties e.d. bepaalde remmingen wegnemen bij de daders. Deze verklaring kan echter ten dele nog gepreciseerd worden. Het blijkt dat van de veertien slachtoffers die door de dader met een mes waren gestoken, er dertien op de één of andere manier aanleiding hadden gegeven tot het delict (93 %; verwachting 41 %). Aangezien messetrekkerij vaak zeer ernstig letsel veroorzaakt, verklaart de relatie tussen provocatie en messetrekkerij een deel van de positieve relatie tussen provocatie en de ernst van het letsel.

Een positieve relatie vonden wij ook tussen het alcoholgebruik van het slachtoffer en de ernst van het letsel ($\tau B = 17$; $p = 0.0001$). De meest voor de hand liggende verklaring voor dit verband is dat 'dronken' slachtoffers vaker door 'dronken' daders worden aangevallen en dat dit laatste type dader minder remmingen heeft. Het bleek dat 'dronken' slachtoffers inderdaad vaker het slachtoffer worden van 'dronken' daders dan slachtoffers die geen alcohol hebben gebruikt (resp. 67 % en 30 %). Dronken daders blijken echter geenszins ernstiger letsel te veroorzaken dan nuchtere daders (eerder het tegendeel). Het relatief ernstige letsel van dronken slacht-

offers moet dus een andere oorzaak hebben. Wij veronderstellen dat het relatief ernstige letsel van 'dronken' slachtoffers een gevolg is van hun relatieve onvermogen om zichzelf te verweren.⁷

Gevoelens en meningen van de slachtoffers over daad en dader

Aan de slachtoffers werd gevraagd welke straf naar hun mening aan de dader opgelegd zou moeten worden. De strafeisen van de slachtoffers hebben wij in tabel I vergeleken met de straffen die voor dit soort delicten in het arrondissement Arnhem in '69 werden opgelegd.

Tabel 1:

Vergelijking tussen de strafeis van de slachtoffers en de in werkelijkheid opgelegde straffen.

	strafeis slachtoffers		opgelegde straffen '69	
	aantal	percentage	aantal	percentage
geen straf	39	24 %	48	37 %
geldboete	51	32 %	41	32 %
gevangenisstraf	69	44 %	40*	30 %
	159	100 %	129	100 %

* bij de opgelegde straffen rekenden wij tot de categorie gevangenisstraf zowel de voorwaardelijke als de onvoorwaardelijke gevangenisstraffen (al dan niet opgelegd in combinatie met een geldboete).

Uit tabel I blijkt dat de slachtoffers vaker een straf opgelegd zouden willen zien dan in werkelijkheid gebeurt.⁸ Ook blijken zij vaker een gevangenisstraf op zijn plaats te achten dan de magistratuur. Rekening houdend met de bemiddelende en belangenafwegende taak van de rechter, menen wij echter dat de gevonden disjunctie tussen de door de slachtoffers gewenste straffen en de in werkelijkheid opgelegde straffen niet bijzonder groot is. Slechts een klein aantal slachtoffers wilde straffen opgelegd zien die ver uitgingen boven het gangbare 'tarief'. Gevangenisstraffen van meer van zes maanden werden geëist door ongeveer 10 % van de geïnterviewde slachtoffers.

Aan de slachtoffers is ook gevraagd hoe zij oordeelden over de straf die volgens hen door de rechter zou worden opgelegd. Eenenveertig procent van de slachtoffers was van mening dat de opgelegde straf te laag zou zijn, vijfentwintig procent antwoordde 'voldoende', 4 % 'te hoog', terwijl 37 % hier over geen oordeel wilde uitspreken. Deze laatste slachtoffers kan men beslist niet tot de ontevreden rekenen, want 50 % van hen was zelf van mening dat de dader in het geheel niet gestraft hoefde te worden.

Nagel ('73) heeft onlangs de veronderstelling geuit dat de honorering van de vergeldingsbehoefte van het slachtoffer nog altijd een belangrijke, latente functie van de Nederlandse strafrechtspleging is. Wordt de strafeis van het slachtoffer inderdaad ingegeven door een (emotionele) behoefte aan vergelding? Aan de ondervraagden werd gevraagd waarom zij de door hen genoemde straf opgelegd zouden willen zien. Uit de analyse van de antwoorden op deze open vraag bleek dat 26 % van de slachtoffers vergelding zocht voor het door hen ondergane leed. Vierendertig procent (34 %) gaf als antwoord dat iets dergelijks nu eenmaal niet ongestraft kan blijven (wij noemden dit het onduelbaarheidsgevoel. Deze motivering komt ons inziens grotendeels overeen met de officiële doelstelling van de normhandhaving). Zevenendertig procent (37 %) noemde als motivering van hun strafeis de speciale preventie ('zodat hij het niet nog een keer doet').

Op een later moment tijdens het interview werd de respondent gevraagd een keuze te doen uit drie strafmotiveringen die hij van een kaartje kon aflezen.⁶ Bij deze gelegenheid koos 63 % van de respondenten voor de speciale preventie, 21 % koos vergelding, terwijl 16 % voor de generale preventie koos. De spontaan gegeven strafmotivering en de gekozen strafmotivering stemden niet altijd overeen. Van degenen die spontaan de vergelding noemden, koos bijv. 42 % ook in 2e instantie voor vergelding.

Van de slachtoffers heeft ruim 1/3 deel bij minstens één van beide gelegenheden expliciet laten blijken behoefte aan vergelding te hebben. Wij concluderen hieruit dat aan de strafeis van veel slachtoffers wel degelijk een emotionele strafbehoefte ten grondslag ligt. De doelstelling van de generale preventie lijkt bij de slachtoffers een zeer ondergeschikte rol te spelen.

Eenenzeventig procent van de ondervraagde slachtoffers vond dat de politie zich voldoende had ingespannen om de zaak op te lossen. Deze vrij positieve beoordeling van de politie moet ongetwijfeld ten dele worden toegeschreven aan de omstandigheid dat de daders van geweldsdelicten over het algemeen gemakkelijk geïdentificeerd kunnen worden. Van de door ons onderzochte geweldsdelicten was 84 % reeds opgelost toen het interview met het slachtoffer werd afgenomen. De slachtoffers van niet opgeloste delicten waren minder vaak tevreden over de politie dan de slachtoffers van opgeloste delicten (66 % tegen 77 %). Een aparte categorie vormen de door ons geïnterviewde slachtoffers van delicten waarvoor geen proces-verbaal was opgemaakt.⁴ Deze slachtoffers oordeelden als groep veel minder positief over de politie. Slechts 56 % was van mening dat de politie zich voldoende had ingespannen om de zaak op te lossen. Deze slachtoffers hebben er blijkbaar lang niet altijd vrede mee dat de politie van de gewelddaad, waarvan zij het slachtoffer zijn geworden, geen werk heeft willen of kunnen maken.

Op de vraag of zij de dader nog wel eens zouden willen ontmoeten, antwoordden drie van de vier slachtoffers met 'neen'. Van de kleine groep slachtoffers die de dader wel wilden ontmoeten, bleek bovendien slechts de helft een positieve bedoeling te hebben met zo'n ontmoeting (bijv. praten over de motieven van de dader). Deze uitkomsten wijzen niet op het bestaan van een verzoeningsbehoefte bij de slachtoffers.

De gevoelens en meningen van de slachtoffers nader bezien

In tabel I hebben wij laten zien welke straffen de slachtoffers opgelegd zouden willen zien. Aan de slachtoffers is ook gevraagd wat zij van de tegen hen gepleegde delicten vonden (heel erg, erg, niet zo erg, helemaal niet erg). Over het algemeen wordt aangenomen dat met deze 'ergheids-schaal' morele afkeuring wordt gemeten (Hoekema, '73). Wij menen echter dat in ons onderzoek de antwoorden op deze vraag eerder een maat zijn voor de woede die het slachtoffer voelt. Uit de uitkomsten blijkt dat de slachtoffers het delict minder erg vonden naarmate het verder in het verleden lag ($\tau B = 0.16$; $p = 0.002$). Dit wijst er op dat wij met deze vraag een in de tijd zwakker wordende emotie hebben gemeten.

Tussen de antwoorden op de ergheidsvraag en de globale strafeis (geen straf of geldboete of gevangenisstraf) vonden wij een duidelijke, positieve samenhang ($\tau B = 0.22$; $p = 0.000$). Uit deze samenhang kan worden afgeleid dat de slachtoffers een gevangenisstraf een zwaardere straf vinden dan een geldboete.

Tussen de leeftijd van de slachtoffers en hun gevoelens en meningen bleek nauwelijks enige samenhang te bestaan. Ook het geslacht van de slachtoffers bleek geen factor van betekenis. Wel noemden vrouwen vaker dan mannen de vergelding als reden van hun strafeis (spontaan: 37 % tegen 22 %; kaartje: 32 % tegen 17 %). De sociaal-economische status van de slachtoffers bleek al evenmin een duidelijke samenhang te vertonen met de reacties op het delict. Een uitschieter vormde alleen de relatief hoge strafeis van de groep slachtoffers uit de lagere middenklasse (59 % gevangenisstraf; verwachting 46 %). Deze relatief hoge strafeis is opmerkelijk omdat deze groep ondervraagden niet het slachtoffer was geworden van bijzonder ernstige of anderszins afwijkende delicten. Opvallend hoog is ook het percentage van de slachtoffers uit de lagere middenklasse dat als spontane straf-motivering de vergelding noemde (38 %; verwachting 27 %). Wij menen dat deze uitkomsten de theorie bevestigen dat de behoefte aan een strenge strafrechtspleging het sterkst is binnen de lagere middenklasse (RANULF). Onze veronderstelling dat de gevoelens en meningen van de slachtoffers zouden samenhangen met de ernst van het letsel werd slechts ten dele bevestigd. Tussen de ernst van het letsel en de ergheidsbeoordeling (deels,

zoals gezegd, een maat voor de woede van het slachtoffer) vonden wij een zwak positief verband ($\tau B = 0.11$; $p = 0.02$). De gevonden relatie tussen de ernst van het letsel en de globale strafeis was nog zwakker ($\tau B = 0.06$; $p = 0.13$). De invloed van de ernst van het letsel op de strafeis wordt pas duidelijk zichtbaar wanneer men uitersten met elkaar vergelijkt. Van de slachtoffers die geen enkel letsel hadden opgelopen (zelfs geen pijn) wilde 35 % geen enkele straf opgelegd zien en 35 % gevangenisstraf. Bij de groep slachtoffers die in het ziekenhuis moesten worden opgenomen, waren deze percentages respectievelijk twaalf (12 %) en tweeënzestig (62 %). De mogelijkheid bestond dat de relaties tussen de ernst van het letsel enerzijds en de woede en strafeis van de slachtoffers anderzijds werden verzwakt door het effect van andere, door ons gemeten kenmerken van het delict (zoals de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de mate waarin het slachtoffer zelf medeschuldig was aan het delict). Ook bij toepassing van statistische controles voor het effect van deze andere kenmerken bleek de ernst van het letsel niet of nauwelijks samen te hangen met de woede en de strafeis. Bij één bepaalde subgroep van slachtoffers vonden wij echter wel een duidelijk verband tussen de ernst van het letsel en de reacties van het slachtoffer. Bij de slachtoffers, die in een zakelijke relatie tot de dader stonden, zoals portiers, winkeliers en politieagenten, vonden wij een sterk verband tussen de ernst van het letsel en de woede ($\tau B = 0.36$; $p = 0.004$). Ook het verband tussen de ernst van het letsel en de strafeis was bij deze slachtoffers zeer duidelijk ($\tau B = 0.47$; $p = 0.002$).

Uit deze uitkomsten concluderen wij dat de ernst van het letsel alleen bij slachtoffers die het delict als een soort beroepsongeval ervaren, in belangrijke mate de ergheidsbeoordeling en strafeis bepaalt. De reacties van alle andere geweldslachtoffers lijken meer bepaald te worden door de psychologische aspecten van het slachtofferschap dan door de ernst van het letsel. Een variabele die de gevoelens en meningen van de slachtoffers in veel sterkere mate bleek te hebben beïnvloed, is de aard van de dader-slachtoffer-relatie. Tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de woede vonden wij een duidelijke samenhang ($\tau B = 0.21$; $p = 0.001$). De slachtoffers vonden het delict 'erger' naarmate hun relatie met de dader nauwer was.⁹ Daarentegen bleek tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de strafeis een samenhang te bestaan in omgekeerde richting ($\tau B = 0.15$; $p = 0.002$). De strafeis van de slachtoffers was hoger naarmate hun relatie met de dader minder nauw was. De slachtoffers van de typische relatiedelicten namen de delicten dus relatief hoog op, maar hun strafeisen waren naar verhouding juist mild.

Aangenomen mocht worden dat het verband tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de strafeis werd verzwakt door het verband in om-

gekeerde richting tussen de aard van de dader-slachtoffer-verhouding en de ergheidsbeoordeling. Bij toepassing van een statistische controle voor het effect van de ergheidsbeoordeling op de strafeis bleek het verband tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de strafeis inderdaad sterker te zijn (par. cor. = 0.29; $p = 0.001$).¹⁰ De conclusie die men aan deze uitkomsten kan verbinden is duidelijk. Slachtoffers hebben, wanneer het om het opleggen van straffen gaat, meer consideratie met de dader naar mate zij hem beter kennen.

De derde variabele die van invloed bleek te zijn geweest op de hoogte van de strafeis was de rol die het slachtoffer zelf had gespeeld in het voorspel tot het delict. Wij hebben eerder gezien dat de geprovoceerde geweldsdelicten qua letsel een relatief ernstig karakter hadden. Bij een vergelijking tussen (lange) conflicten met provocatie en (lange) conflicten zonder provocatie bleek dan ook dat de slachtoffers van de geprovoceerde geweldsdelicten duidelijk hoger scoorden op de ergheidsschaal. Desondanks bleek bij de vergelijking van de strafeis van deze twee groepen dat de slachtoffers van de geprovoceerde geweldsdelicten een lagere strafeis hadden dan de slachtoffers van de andere groep (gevangenisstraf werd geëist door respectievelijk 38 % en 52 % van de tot deze twee groepen behorende slachtoffers). Wanneer wij alleen kijken naar de tot deze twee groepen behorende slachtoffers die geen ernstig letsel hadden opgelopen, is het verschil nog groter (gevangenisstraf geëist door respectievelijk 28 % en 55 %). De slachtoffers van geprovoceerde geweldsdelicten houden bij het bepalen van hun strafeis blijkbaar rekening met het feit dat zijzelf schuld hebben aan het gebeuren.

Conclusies en aanbevelingen

Uit onze gegevens blijkt dat het gedrag van het slachtoffer een belangrijke factor is bij de veroorzaking van een geweldsdelict. De straffen die de slachtoffers van geweldsdelicten opgelegd zouden willen zien, zijn iets hoger dan de straffen die in Nederland doorgaans voor deze delicten worden opgelegd. Bij een deel van de slachtoffers bleek een duidelijke vergeldingsbehoefte te bestaan. De strafeis van de slachtoffers bleek nauwelijks samen te hangen met de ernst van het letsel. Veel duidelijker was de samenhang tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de strafeis en tussen de mate waarin het slachtoffer zelf schuldig was aan het gebeuren en de strafeis.

Een grote minderheid van de slachtoffers had een negatief oordeel over de activiteiten van politie en justitie. Er is reden om aan te nemen dat dit negatieve oordeel een gevolg is van de geringe aandacht die genoemde instanties aan het slachtoffer besteden. Vooral de beslissing dat van een gewelddaad geen proces-verbaal zal worden opgemaakt of dat een zaak ge-

seponeerd zal worden, zou vaker met het slachtoffer besproken moeten worden. Tenslotte zien wij in de gretigheid waarmee de meeste slachtoffers ingingen op ons verzoek om een vraaggesprek een aanwijzing dat aan sommige slachtoffers niet alleen financiële maar ook sociale hulp geboden zou moeten worden.

Noten

- 1 Tot de geweldsdelicten rekenen wij de delicten die vallen onder de volgende artikelen in het Wetboek van Strafrecht: art. 300, 302, 304, 289, 288, 287, 285, 284, 141 (tegen personen), 180, 246, 242, 312 (roof) en 317.
- 2 De slachtoffers van sexuele geweldsdelicten hebben wij in deze publicatie buiten beschouwing gelaten. Ook de delicten waarvan politieagenten het slachtoffer waren, hebben wij in principe niet in de analyses betrokken (wanneer zij wel verdisconteerd zijn, wordt dit in de tekst vermeld). Door deze uitsluitingen hadden onze analyses van de dossiergegevens meestal betrekking op ongeveer tweehonderdvijfendertig slachtoffers ($N = 235$).
- 3 Zowel voor het overnemen van de adressen van de geweldsslachtoffers als voor de dossier-analyse waren wij afhankelijk van de medewerking van de Corpsen van de Gemeentepolitie te Arnhem en Nijmegen. Wij zijn er de leiding van genoemde corpsen bijzonder erkentelijk voor dat deze medewerking gedurende een jaar lang op zeer plezierige en efficiënte wijze is verleend. Veel dank zijn wij in het bijzonder verschuldigd aan de heer J. Schot, adjudant van Gemeentepolitie te Nijmegen en de heer D. J. Beek van de Gemeentepolitie te Arnhem.
- 4 Een kwart van de ondervraagden bleek achteraf slachtoffer te zijn geweest van een delict dat weliswaar in het dagrapport was opgenomen maar waarvan uiteindelijk geen proces-verbaal was opgemaakt. Tussen de gegevens (over de slachtoffers van) geverbaliseerde en niet-geverbaliseerde delicten bleken echter nauwelijks verschillen te bestaan. Bij de verdere analyse van de interviewgegevens hebben wij steeds gewerkt met het databestand over alle slachtoffers ($N = 207$).
Door de in noot 2 genoemde uitsluitingen hadden de analyses van de interviewgegevens meestal betrekking op ongeveer 175 slachtoffers ($N = 175$).
- 5 De verwachtingen t.a.v. verdeling qua sexe en leeftijd zijn gebaseerd op de lokale bevolkingsgegevens. De verwachting t.a.v. de verdeling qua sociaal-economische status is gebaseerd op Van Tulder (1962).
- 6 Belangstellenden kunnen het door ons gebruikte codeboek en de vragenlijst bestellen bij het secretariaat van het Criminologisch Instituut van de K.U. te Nijmegen (Oranjesingel 72, Nijmegen, tel. 080-512190). Op dit adres kunnen tevens exemplaren van een tabellenboek besteld worden.
- 7 Tussen het alcoholgebruik van het slachtoffer en provocerend gedrag bleek geen verband te bestaan, zodat het relatief ernstige letsel niet hierdoor verklaard kan worden. Ook bij de groep slachtoffers die op geen enkele wijze aanleiding had gegeven tot het delict vonden wij een samenhang tussen de mate van alcoholgebruik en de ernst van het letsel ($\tau B = 0.14$; $p = 0.009$).
- 8 Bij het percentage geweldsdelicten waarvoor geen enkele straf werd opge-

legd, moet worden aangetekend dat het hier vaak delicten betreft die niet overtuigend bewezen konden worden (een sepot wegens gebrek aan bewijs of een vrijspraak). Het percentage bewijsbare geweldsdelicten dat de magistratuur uit mildheid onbestraft laat, is dus veel lager dan in de tabel staat aangegeven. Hier staat echter tegenover dat bij de onbestraft gebleven geweldsdelicten eigenlijk opgeteld zouden moeten worden de delicten waarvoor de politie geen procesverbaal opmaakt, hoewel zij wel bewijsbaar zijn.

- 9 Zoals wij in de tekst reeds opmerkten, bestond er geen (rechtlijnig) verband tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de ernst van het letsel. De gevonden samenhang tussen de aard van de dader-slachtoffer-relatie en de 'woede' bleef dan ook bestaan bij toepassing van een statistische controle voor het effect van de ernst van het letsel (par. cor. = 0.23; $p = 0.002$).
- 10 De aard van de dader-slachtoffer-relatie correleert positief met de woede en negatief met de strafeis. Op grond hiervan mocht worden aangenomen dat de positieve correlatie tussen woede en strafeis werd verzacht door het effect van de dader-slachtoffer-relatie op beide variabelen. Bij constanthouding van de dader-slachtoffer-relatie bleek de positieve correlatie tussen woede en strafeis inderdaad sterker te zijn (par. cor. = 0.30; $p = 0.001$).

Literatuur

- 1 Buikhuisen, W., Jongman, R. W., Schilt, T., Schilt-Drost, T., *Onderzoek Agressieve Criminaliteit in Limburg*, tweede voortgangsrapport, Groningen, 1971.
- 2 CBS, *Onderzoek Slachtoffers van Geweldsdelicten I en II*, *Maandstatistiek Politie en Justitie*, januari 1973 en 1974.
- 3 Hoekema, A. J., *Rechtsnormen en Sociale Feiten*, Rotterdam 1973.
- 4 Nagel, W. H., 'The True Believer' en het probleem van de vergelding, *Speculum Langemeyer*, Zwolle, 1973, p. 365—386.
- 5 Ranulf, S., *Moral Indignation and Middle Class Psychology*, New York.